

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

14 Temmuz 2025

Bu hizmet size **2blackdot** ve **Tema Grup** tarafından ücretsiz verilmektedir. **Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.**

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** **Yasal Uyarı:***** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı **2blackdot** ve **Hakan Çalışkantürk** sorumlu tutulamaz.

KÜRESEL GÜNEY, BRICS VE KÜRESEL DÜZENİN DÖNÜŞÜMÜ: STRATEJİK BİR ANALİZ

Giriş

2025 yılı Temmuz ayında Rio de Janeiro'da düzenlenen **17. BRICS Liderler Zirvesi**, “**Daha Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Bir Yönetim İçin Küresel Güney İşbirliğini Güçlendirmek**” temasıyla toplandı. Brezilya’nın dönem başkanlığında gerçekleştirilen zirve, **3 kıtadan 10 ülkenin** ve pek çok farklı medeniyetin uyum içinde ortak karar alma ve uygulama kabiliyetini ortaya koydu. Zirve sonunda yayımlanan **31 sayfalık, 126 maddelik Rio de Janeiro Bildirgesi**, Küresel Güney’in artan rolünü ve çok kutuplu bir dünyada küresel yönetim reformu ihtiyacını vurgulayan kapsamlı kararlar içeriyor. BRICS üyeleri ve ortakları; **küresel yönetimde reform, daha adil ve çok kutuplu bir uluslararası düzen vizyonu, yerel paralarla ticaretin teşviki, bölgesel ve küresel çatışmaların barışçıl çözümü, iklim değişikliğiyle mücadelede adil finansman, alternatif ödeme sistemlerinin geliştirilmesi ve yapay zekâ yönetimi** gibi kritik konularda iş birliğini derinleştirme taahhüdünde bulundu.

Bu zirve, özellikle ABD’nin güncel politika tercihleriyle tezat oluşturan bir döneme denk gelmiştir. ABD Başkanı Donald Trump yönetimi uzun süredir Çin ile başlattığı ticaret savaşını sürdürürken, 1 Ağustos 2025’ten itibaren Avrupa Birliği’ne karşı da yüksek tarifeler uygulamaya hazırlanıyor. Nitekim Trump, Küresel Güney ülkelerinin doların egemenliğini sarsma hamlelerine sert tepki göstererek, BRICS grubuna dahil ülkelere yeni bir ortak para birimi yaratmaları veya doları devre dışı bırakacak girişimlere kalkışmaları halinde %100 gümrük tarifesi uygulamakla tehdit etmiştir. Trump yönetiminin “**Önce Amerika**” yaklaşımıyla küresel ticaret düzenini tek taraflı adımlarla zorlaması, çok taraflı iş birliği mekanizmalarını zayıflatırken, Küresel Güney’in kolektif hareket etme motivasyonunu artıran bir etken haline gelmiştir. Bu raporda, BRICS mekanizmasının bugüne kadar ürettiği çıktılar ve son Rio Zirvesi kararları paralelinde, **Küresel Güney’in değişen dengelerdeki yeri ve küresel güç geçişi sürecindeki rolü** kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir. Analizde BRICS’in ilgi alanlarına odaklanılarak, **Çin liderliğinde BRICS’in ABD hegemonyasına alternatif bir kutup olma potansiyeli, ortak para birimi tartışmaları, küresel yönetim reformu arayışları ve güç boşluklarının BRICS tarafından doldurulma ihtimali** değerlendirilmiştir.

BRICS’in Genişlemesi ve Küresel Güney İşbirliğinin Yükselişi

BRICS platformu (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika), kuruluşundan bu yana gelişmekte olan ülkelerin sesini küresel arenada duyurmayı amaçlayan başlıca mekanizmalardan biri olmuştur. Son dönemde BRICS, **üye sayısını artırarak Küresel Güney’in temsil gücünü genişletme yoluna gitmiştir**. 2024 yılında Mısır, Etiyopya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin katılımıyla üye sayısını 9’a çıkaran BRICS, 2025’te Endonezya’nın da dahil olmasıyla **10 üyeye ulaşmıştır**. Ayrıca Belarus, Bolivya, Kazakistan, Küba, Nijerya, Malezya, Tayland, Vietnam, Uganda ve Özbekistan gibi 10 ülke de “BRICS ortak ülkeleri” olarak tanımlanarak iş birliği ağına dahil edilmiştir. Bu genişleme hamleleri, BRICS’in **Asya, Afrika ve Latin Amerika’yı kapsayan gerçek bir Küresel Güney ittifakına** evrilmesi yönünde önemli bir adımdır. Nitekim Brezilya’nın ev sahipliğindeki Rio Zirvesi’nde Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva, BRICS’in dünyanın sorunlarına kolektif çözüm bulma çabasına vurgu yaparken, “**küresel sistemin eski liderleri geri çekilirken Küresel Güney’in en güçlü siyasi ittifakı dünya meselelerine birlikte çözüm üretmek için bir araya geliyor**” sözleriyle durumu özetlemiştir.

Genişleyen BRICS, artık **dünya nüfusunun yaklaşık %40'ını ve küresel ekonominin %40'ını temsil eder hale gelmiştir**. BRICS ülkelerinin toplam ekonomik gücü, G7 gibi geleneksel Kuzey ittifaklarını bazı göstergelerde geride bırakmaktadır. Örneğin, 11 BRICS üyesi ülke (PPP bazında) küresel GSYH'nin %35'inden fazlasını üretmekte, dünya petrol üretiminin %30'unu sağlamaktadır. Bu rakamlar, BRICS'in kâğıt üzerinde önemli bir **jeoekonomik güç** haline geldiğini göstermektedir. **Boston Consulting Group (BCG)** tarafından hazırlanan bir rapora göre, Batı liderliğindeki düzen çözülme emareleri gösterirken Küresel Güney ülkeleri kendi ekonomik ve diplomatik yollarını çok kutuplu dünyada çizmek üzere yükselmektedir. Bu ülkeler, genç nüfusları, büyüyen iç pazarları ve zengin doğal kaynakları sayesinde geleceğin ekonomik büyümesinin ana motorları olarak görülmektedir. 2029 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ekonomileri sıralamasında Hindistan'ın 3., Brezilya'nın 8., Endonezya'nın 16. sıraya yükseleceği öngörülmektedir. Dolayısıyla **Küresel Güney'in ekonomik ağırlığı önlenemez biçimde artarken**, bu yükseliş **küresel güç dengesinin** de yeniden şekillenmesine yol açmaktadır.

BRICS'in 2025 Rio Zirvesi, Küresel Güney dayanışmasının somut neticeler üretebileceğini göstermesi bakımından kritik önemdedir. Zirve bildirisinde yer alan birçok girişim ve ilke, **gelişmekte olan ülkelerin ortak çıkarları** etrafında kenetlendiğinde, küresel yönetimde ne denli etkili olunabileceğini ortaya koymuştur. BRICS ülkelerinin farklı kıtalardan, farklı kültür ve medeniyet havzalarından gelmesine rağmen **ortak paydalarda** buluşabilmesi, gücünü çeşitlilikten alan bir uyum potansiyeline işaret etmektedir. Rusya'nın BRICS Büyükelçisi bu durumu "BRICS, bazılarınca sanılanın aksine kimseye karşı kurulmuyor; tam tersine üyelerinin sürdürülebilir kalkınması ve küresel yönetim kurumlarının reformu için çalışıyor" diyerek vurgulamıştır. Brezilya'nın zirve teması olarak belirlediği "Küresel Güney İşbirliğini Güçlendirmek" mottosu da, gerek tarihi sömürgecilik/kuzey-güney eşitsizlikleri gerek mevcut jeopolitik gerilimler karşısında, gelişen ülkelerin **birlikte hareket ederek seslerini duyurma kararlılığını** yansıtmaktadır.

Küresel Yönetişimde Reform İhtiyacı ve Çok Kutuplu Dünya Vizyonu

BRICS Rio Bildirgesi'nin en belirgin vurgularından biri, **mevcut uluslararası sistemin adaletsizliklerinin giderilmesi ve çok kutuplu, kapsayıcı bir dünya düzeninin tesis edilmesi** yönündeki çağrıdır. Liderler, **Birleşmiş Milletler (BM) merkezli çok taraflı düzenin 80 yıl öncesinin güç dağılımını yansıttığını**, oysa dünya nüfusunun ve ekonomisinin büyük çoğunluğunu oluşturan Küresel Güney ülkelerinin yeterince temsil edilmediğini dile getirmişlerdir. Nitekim Endonezya'nın BM Daimi Temsilcisi, "**Küresel Güney şu an dünya nüfusunun %85'ini ve küresel GSYH'nin %39'unu temsil ediyor; ancak çok taraflı kurumlar bu gerçeği yansıtmıyor**" diyerek sistemi güncelleme zamanının geldiğini belirtmiştir. BRICS ülkeleri, BM ve bağlı kurumlarının daha **demokratik, temsili ve etkin** hale gelmesi için kapsamlı reformları desteklediklerini açıkça ilan ettiler. Bildirgede, BM Güvenlik Konseyi'nin genişlemesi ve gelişmekte olan ülkelerin konseydeki temsilinin artırılması gerektiği vurgulandı; bu kapsamda özellikle Afrika ülkelerinin uzun süredir dile getirdiği taleplere (Ezulwini Mutabakatı) atıf yapıldı. Hâlihazırda Konsey'in daimî üyeleri arasında bulunan Çin ve Rusya ise, **Hindistan ve Brezilya'nın BM Güvenlik Konseyi'nde daha büyük rol oynamasına destek verdiklerini** beyan ettiler. Bu, BRICS içinde iki büyük gücün, diğer üyelerin küresel yönetimde yükselme arzularına onay verdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

BRICS'in reform vizyonu, BM ile sınırlı kalmamaktadır. **Bretton Woods kurumları** olarak bilinen Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın da günümüz gerçeklerine uyum sağlayacak şekilde dönüştürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, küresel finans mimarisinde söz hakkı kazanmak ve bu kurumların **Batı ülkeleri lehine işleyen tarihsel ayrıcalıklarını** sonlandırmak istemektedir. Örneğin IMF'de kota ve oy dağılımının adil hale getirilmesi, Dünya Bankası ve IMF başkanlık seçim süreçlerinin şeffaf ve tüm üyelerin eşit fırsatla yarışacağı biçimde olması gerektiği, zirve metninde altı çizilen hususlardır. BRICS liderleri, **"IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların kuruluşlarından bu yana dünya ekonomisinde gerçekleşen dönüşümü yansıtacak şekilde reforme edilmesi ve gelişen ekonomilerin ağırlığıyla orantılı söz hakkına kavuşması"** çağrısında bulunmuşturbrics.br. Bu kapsamda IMF'de 16. Kota Gözden Geçirmesinin hayal kırıklığı yarattığı, 17. Gözden Geçirme'de gelişmekte olan ülkelerin payını artıracak ciddi bir düzenleme yapılmasının şart olduğu vurgulanmıştır. Yine Dünya Bankası ve IMF başkanlıklarının yıllardır ABD ve Avrupa tekeline bırakıldığına atfen, BM sekretaryası dahil uluslararası kurumların üst düzey pozisyonlarında **hiçbir ülkenin veya ülke grubunun tekeli bir hakimiyet kurmaması** gerektiği, liyakat ve coğrafi temsile dayalı atamaların önem taşıdığı belirtilmiştir. Bu talepler, Küresel Güney'in **"kuralları yazılan değil, kural yazan"** konumuna yükselme arzusunun altını çizmektedir.

Çok kutuplu bir düzen vizyonu, BRICS söylemlerinin merkezinde yer alır. Bu vizyona göre, **tek bir süper gücün dikte ettiği hegemonik düzen yerine, farklı güç merkezlerinin uyum ve rekabet içinde bulunduğu bir denge sistemi** öngörülmektedir. BRICS ülkeleri, kendilerini bu denge sisteminin **"dengeleyici unsurları"** olarak konumlandırmaktadır. Brezilyalı diplomatlar, Trump yönetiminin "America First" (Amerika Öncelikli) politikaları ve ABD'nin ittifaklarından içe kapanma eğiliminin, eski süper güç hegemonyasının yerini daha eşitlikçi, çok taraflı bir sisteme bırakması için **bir fırsat penceresi açtığını** ifade etmektedir. Yani ABD'nin küresel sahneden kısmen çekilmesi veya uluslararası iş birliğini ikinci plana atması, Küresel Güney'in boşluğu doldurmasına olanak sağlayabilir. Nitekim Guardian gazetesine konuşan Brezilyalı yetkililer, Trump'ın içe dönük politikaları sayesinde **"eskimiş süper güç egemenliğinin yerini alacak daha adil ve çok kutuplu bir küresel yönetim sisteminin"** mümkün hale geldiğini belirtmiştir. Bu noktada BRICS ittifakı, **yeni dünya düzeninin mimarlarından biri** olarak görülmektedir.

BRICS içindeki liderler de dünya düzenindeki kırılmalara dikkat çekmektedir. Başkan Lula da Silva, zirvenin açılış konuşmasında II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan çok taraflı sistemin geline nokta ciddi bir **"çok taraflılık çöküşü"** yaşadığını, iklim değişikliğiyle mücadele ve serbest ticaret gibi alanlarda elde edilmiş kazanımların bile tehdit altında olduğunu vurgulamıştır. Lula, zengin ülkelerin son dönemde "kendi sığınaklarına çekilerek" küresel sorumluluklarından kaçındığını, bunun karşısında BRICS'in **"dünyanın sorunlarına kolektif yaklaşımı canlandırmak ve yeniden icat etmek"** niyetinde olduğunu ifade etmiştir. Özellikle iklim değişikliği ve ticaret konularında gelişmiş ülkelerin söz verdikleri taahhütlerden geri adım atmaları, finansman ve işbirliği konusunda verdikleri sözleri tutmamaları, BRICS tarafından sertçe eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacağı üzere, zirve sonuç belgelerine de yansımıştır.

Özetle, BRICS ülkeleri ve genel olarak Küresel Güney, uluslararası sistemin mevcut işleyişine yönelik bir **meydan okuma** değilse bile güçlü bir **düzeltilme talebi** ortaya koymaktadır. Bu talep, **daha kapsayıcı temsil, daha adil kurallar ve paylaşılan egemenlik ilkelerine dayalı iş birliği** yönündedir. Kimi analistler, BRICS'in genişlemesi ve etkinlik alanını artırmasının **"Batı sonrası dünya düzeninin şafağı"** anlamına geldiğini ve "küresel çoğunluğun" nihayet güç kazandığını ileri sürmektedir. Bu bakış açısına göre, dünya nüfusunun ve üretiminin çoğunu barındıran Küresel Güney, uzun süre marjinal kaldığı sistemde artık **kural koyucu** olarak yer alacaktır. Ancak diğer bir görüşe göre, BRICS içindeki çeşitlilik ve üyelerin farklı öncelikleri, bu grubun sıkı bir anti-Batı blok olarak hareket etmesini zorlaştıracaktır. Nitekim yeni üyelerle birlikte BRICS daha heterojen hale gelmiştir ve üyelerin pek çoğu ne tamamen Batı'dan kopmayı ne de katı ittifaklar dünyasını istemektedir. Bu ülkelerin bir kısmı için BRICS, reformcu amaçlar güden faydalı bir platform olsa da **Batı'yla köprüleri atmak yerine çok yönlü bir dengeleme** aracı olarak görülmektedir. Dolayısıyla BRICS'in küresel düzende nasıl bir rol oynayacağı, **üyelerinin motivasyonlarına ve küresel güçlerin tutumuna** bağlı olarak şekillenecektir.

Yerel Paralarla Ticaret ve “Ortak Para” Tartışmaları

BRICS gündeminin ekonomik boyutunda, **dolar merkezli finansal sisteme bağımlılığın azaltılması** önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle ABD’nin uyguladığı tek taraflı yaptırımlar ve finansal araçları **politik baskı unsuru** olarak kullanması, BRICS üyelerini alternatif yollar aramaya itmiştir. Zirvede, üye ülkeler arasındaki ticarette **milli paraların kullanımının artırılması** konusunda kararlı bir duruş sergilendi. Rusya’nın Brezilya Büyükelçisi Denis Alipov, BRICS’i “büyük zorluklara ortak çözümler aramak için ciddi bir platform” olarak tanımlarken, **üye ülkeler arasında ulusal para birimleriyle ticaretin halihazırda başladığını ve somut sonuçlar verdiğini** vurguladı. Hindistan Dışişleri Bakanlığı yetkilisi ve BRICS Şerpası Dammu Ravi ise **ortak bir BRICS para birimi** oluşturulması yönündeki fikirlerin “çok erken aşamada” olduğunu belirterek, şu an önceliğin “**sadece ulusal paralarla ticaretin yerleşmesine**” verildiğini ifade etti. Ravi, farklı ülkelerin para ve maliye politikalarını uyumlaştırmasının zorluğuna dikkat çekerek **ortak para hedefinin uzun vadeli olduğunu, kısa vadede gerçekçi görülmediğini** dile getirdi. Brezilya’nın Büyükelçisi Kenneth da Nóbrega da benzer şekilde “**ortak para uzun bir yol, fakat yerel paralarla ticaret zaten çalışıyor**” sözleriyle, şimdilik yapılabilir olana odaklanmanın önemini vurguladı.

BRICS ülkeleri, son on yıldır ticarette dolara bağımlılığı azaltma yönünde çeşitli adımlar atmaktadır. Örneğin Çin ile Rusya, enerji ticaretinde kısmen Yuan ve Ruble kullanımına geçti; Hindistan, Rusya’dan petrol alımlarını rupi üzerinden gerçekleştirmenin mekanizmalarını denedi; Brezilya ile Çin arasında Yuan Real takası için anlaşmalar yapıldı. Bu girişimler, “**küresel post-dolar sistem**” arayışının parçaları olarak değerlendirilebilir. Ancak uzmanlar, böyle bir dönüşümün önünde **önemli siyasi ve ekonomik engeller** olduğuna işaret etmektedir. Para birimlerine duyulan güven, finansal piyasaların derinliği ve istikrar gibi unsurlar doların hala vazgeçilmez konumunu korumasına yol açmaktadır. Nitekim Rio Zirvesi öncesinde ABD Başkanı Trump’ın, BRICS ülkelerinin doların egemenliğine meydan okuyacak adımlar atmasından **açıkça rahatsız olduğu** görüldü. Trump, BRICS’in “doları devre dışı bırakma” planları yapmaması konusunda uyarıda bulunmuş; hatta bu ülkelerin “**ABD dolarının yerine başka bir para birimini koymaya yeltenmeleri halinde ağır bedel ödeyeceklerini**” söyleyerek tehditkar bir tutum sergilemiştir. Kendisinin ifadesiyle, “**BRICS’in ABD dolarını uluslararası ticarette yerine geçirme şansı yoktur, deneyen olursa Amerika’ya elveda desin**” şeklindeki sözleri, Washington’ın dolar hegemonyasına yönelik algıladığı tehlikeyi göstermektedir.

Trump’ın bu söylemi, ironik biçimde BRICS içinde **de-dolarizasyon (dolarsızlaştırma)** gündemini daha da alevlendirmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, ABD’nin doları bir silah gibi kullanabildiği gerçeğini yaşayarak gördükleri için, alternatif finansal kanallar oluşturma konusunda eskisinden daha istekli hale gelmiştir. Carnegie Endowment uzmanları, farklı ülkelerin BRICS’e yönelmesinde ortak paydalardan birinin “**Amerikan mali tahakkümünün sonuçlarını yönetme ihtiyacı**” olduğunu saptamıştır. Hatta ABD ile ilişkileri görece olumlu olan bazı ülkelerin bile, BRICS’i “**Batı merkezli finans sisteminin parçalandığı ortamda daha fazla ekonomik entegrasyon sağlama ve geleneksel kurumlarda elde edemedikleri gücü kazanma fırsatı**” olarak gördükleri belirtilmektedir. Özetle, **BRICS çerçevesinde doların hâkim rolüne bir meydan okuma** söz konusuysa da, bu daha çok **riskleri dağıtma ve egemenlik alanını genişletme** çabası şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim Rusya’nın BRICS Ulusal Araştırma

Komitesi uzmanlarından Yaroslav Lissovolik, dolar alternatifi sistem kurma girişimleri için “*teknik olarak mümkün ama zaman alır*” yorumunu yaparken, genişleyen üyelikle konsensüs sağlamanın zorlaştığına da dikkat çekmiştir. Gerçekten de **BRICS içi heterojenlik**, ortak para gibi radikal adımlarda temkinli yaklaşılmaya neden olmaktadır. Rio Zirvesi’nde liderlerin bu dengeyi gözettiği, sonuç bildirgesindeki dikkatli üsluptan da anlaşılmaktadır. Guardian gazetesi zirveyi değerlendirirken, **bildirgenin askeri konular ve tarife tehditleri gibi konularda sert ifadeler barındırsa da doların küresel rolü hakkında yatıştırıcı bir ton benimsediğini** aktarmıştır. Analist Oliver Stuenkel’e göre Brezilya, Trump’ı daha fazla kışkırtmamak ve Kasım 2025’te ev sahipliği yapacağı COP30 zirvesi öncesi cepheyi genişletmemek adına “**BRICS deklarasyonunu olabildiğince düşük profilli tutmaya**” özen göstermiştir. Bu nedenle, resmî belgede **doların önemi konusunda doğrudan bir meydan okuma ifadesine yer verilmemesi**, BRICS’in ihtiyat payını yansıtmaktadır. Öte yandan, zirve öncesi yapılan diplomatik toplantılarda ticarete yerel paraların kullanımını kolaylaştıracak pratik adımlar ele alınmıştır. Örneğin, BRICS ülkelerinin merkez bankaları arasında bir **dijital ödeme ağı** kurulması ve ulusal para birimleri üzerinden takasların hızlandırılması gibi konular gündeme gelmiştir.

Rusya, Ekim 2024’te Kazan’da düzenlenen 16. BRICS Zirvesi’nde, **yeni bir uluslararası ödeme sistemi** kurulması teklifini güçlü biçimde dile getirmişti. Bu öneriye göre, BRICS ülkelerinin merkez bankalarının gözetiminde, ticari bankalar arasında doğrudan bağlantı kuracak bir ağ oluşturulacak; blockchain teknolojisi kullanılarak her ülkenin kendi para birimine dayalı dijital token’lar üretilecek ve böylece dolar kullanmadan güvenli ödeme yapılabilecekti. Rusya Maliye Bakanlığı’nın hazırladığı belge, bu sistemin “**Batı yaptırımlarına bağışık, güvenli bir ödeme platformu**” olacağını belirtiyor. Bu sayede ABD’nin SWIFT sistemi üzerinden finansal akışları kesme veya dolar işlemlerini engelleme kozunun boşa çıkarılması hedefleniyordu. Putin ayrıca BRICS ülkelerinin **IMF’ye alternatif bir mekanizma** geliştirmesi gerektiğini söyleyerek, geleneksel finansal kurumlardan bağımsızlaşma vurgusu yapmıştır. Nitekim Rusya, BRICS’in 2014’te kurduğu **\$100 milyar rezervli Contingent Reserve Arrangement (CRA)** ile bu yolda ilk adımı atmış; 2015’te kurulan **Yeni Kalkınma Bankası (NDB)** ile Dünya Bankası’na alternatif kredi imkânları sunmaya başlamıştır. Rio Bildirgesi’nde NDB’nin gelişen ülkelerin kalkınmasında “**küresel güneyn sağlam ve stratejik bir kalkınma aracı**” olarak rolünün giderek arttığı belirtilmiş, bankanın yerel para cinsinden finansmanı ve üye sayısının genişletilmesi desteklenmiştir. Özellikle NDB Başkanı Dilma Rousseff’in liderliğinde, bankanın daha fazla ülkeyi üye kabul etmesi ve proje portföyünü genişletmesi teşvik edilmektedir. NDB’nin halihazırda Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika dışında Bangladeş, Mısır, BAE gibi üyeleri bulunmaktadır ve kısa sürede küresel finans mimarisinin kalıcı bir unsuru haline gelme potansiyeli görülmektedir.

Alternatif ödeme sistemleri konusunda bir diğer somut girişim, BRICS ülkelerinin ulusal ödeme altyapılarını birbirine entegre etme çabasıdır. Örneğin Çin’in CIPS (Çapraz Sınır Bankalararası Ödeme Sistemi) ile Rusya’nın SPFS sistemlerinin, Hindistan’ın UPI (Birleşik Ödemeler Arayüzü) ve Brezilya’nın PIX sistemi gibi dijital ödeme platformlarıyla etkileşimini artırmak üzere çalışma grupları kurulmuştur. Rio Bildirgesi’nde, **BRICS üyesi ülkelerin ödeme sistemlerinin daha fazla birlikte işlerlik kazanması** için teknik çalışmaların sürdüğü, “BRICS Ülkeleri Arası Ödemeler Görev Gücü”nün **düşük maliyetli, hızlı ve güvenli para transferi** çözümleri üzerinde ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Amaç, uluslararası işlemlerde dolara veya euroya ihtiyaç duymadan, doğrudan milli para birimleri arasında dijital köprüler kurabilmektir. Ayrıca Rusya’nın gündeme getirdiği “**BRICS Pay**” isimli dijital ödeme projesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir. **BRICS Pay**, üye ülkelerin vatandaşlarının ve şirketlerinin, tıpkı Visa/MasterCard gibi küresel bir ağ üzerinden kendi paralarıyla ödeme yapabilmesine imkân tanıyan bir girişimdir. Bazı üye ülkeler, halihazırda ulusal ödeme kartı sistemlerini (Rusya’nın Mir’i, Çin’in UnionPay’i, Hindistan’ın RuPay’i gibi) ikili anlaşmalarla birbirlerinde kabul etmeye başlamıştır. Bu adımlar, **finansal egemenliği artırma ve Batı merkezli ödeme altyapısına bağımlılığı azaltma** stratejisinin parçasıdır.

Elbette BRICS üyeleri, finansal alanda bu dönüşümleri dikkatli yönetmek zorundadır. Zira doların uluslararası sistemdeki egemenliği sadece ABD’nin baskısı sonucu oluşmamıştır; piyasaların güveni, likidite ve istikrar unsurları da doların konumunu güçlendirmektedir. BRICS ülkelerinin bir kısmı, doların aniden ikamesinin kendi ekonomileri için de sarsıcı olabileceğinin farkındadır. Nitekim Güney Afrika veya Brezilya gibi ülkeler, ABD ve AB ile yoğun ticari ilişkilere sahip olduklarından, dolar sisteminden kopmanın maliyetlerini gözetmektedir. Bu nedenle Rio Zirvesi Bildirgesi, bir yandan “**gelişen ekonomilerin kendi para birimlerinin uluslararası kullanımını genişletme çabalarını**” desteklerken, diğer yandan **küresel finansal istikrarın önemine** de atıf yapmıştır. Sonuç metninde dolar açıkça hedef alınmasa da “**küresel finans sisteminin adil, sağlam ve sürdürülebilir hale gelmesi için ortak çaba**” vurgusu yapılarak dolaylı biçimde mevcut tek taraflı uygulamalara eleştiri yöneltmiştir.

Özetle, **BRICS’in para ve finans gündemi, kademeli bir küresel güç kaymasının** ekonomik sacayaklarını inşa etmeye yöneliktir. Bu, çatışmacı bir anlayıştan ziyade **risk azaltma ve seçenek yaratma** yaklaşımıyla ilerlemektedir. BRICS ülkeleri, ticaret ve yatırımlarda **çok taraflılığı ve çeşitlendirmeyi** artırarak, tek kutuplu finans düzenine alternatif olabilecek bir “**finansal ekosistem**” oluşturmayı hedeflemektedir. Bu ekosistemde yeni

kalkınma bankaları, yerel para birimiyle ticaret, ulusal ödeme sistemlerinin entegrasyonu ve gerektiğinde dijital para teknolojilerinin kullanımı gibi unsurlar bir arada değerlendirilmektedir. Son zirvede alınan kararlar, bu yönde atılan adımların süreceğini ve **Küresel Güney'in finansal alanda daha öz yeterli hale gelme stratejisinin** kararlılıkla sürdürüğünü göstermektedir.

Bölgesel ve Küresel Çatışmalar Karşısında BRICS Tutumu

BRICS zirvesinin bir diğer önemli çıktısı, **küresel ve bölgesel güvenlik sorunlarına dair ortak tutum geliştirme çabası** oldu. Zirve Bildirgesi'nin "Barışı, Güvenliği ve Uluslararası İstikrarı Teşvik" başlıklı bölümünde, dünyanın birçok bölgesinde süregelen çatışmalardan duyulan endişe dile getirildi. BRICS liderleri, **uluslararası düzenin artan kutuplaşma ve parçalanma eğiliminden** endişe duyduklarını belirterek, küresel askeri harcamalardaki kritik artışın gelişmekte olan ülkelere ayrılması gereken kalkınma finansmanını olumsuz etkilediğini vurguladılar. Bu ifade, Batı dünyasının son dönemde silahlanmaya ayırdığı kaynakların (ör. NATO ülkelerinin savunma bütçelerini %2'den %5'e çıkarma planları gibi) eleştirisi olarak okunabilir. BRICS ülkeleri, uluslararası güvenlik meselelerinde **tek taraflı askeri çözümler yerine çok taraflı diplomasi ve diyalog** yaklaşımını benimsediklerini ilan ettiler. Bildirgede, küresel güvenlik sorunlarına yanıt vermek için uluslararası toplumun siyasi-diplomatik enstrümanları kullanması, çatışmaların kök nedenlerine eğilerek önleyici çabalara ağırlık verilmesi çağrısı yapıldı. Özellikle **ihtilafların barışçıl yollarla çözümü, müzakere ve arabuluculuk yöntemlerinin teşviki** BRICS'in ortak ilkesi olarak kayda geçti. Bu çerçevede bölgesel kuruluşların (örneğin Afrika Birliği gibi) çatışmaların çözümünde aktif rol almasını desteklediklerini ve BM Şartı'nın amaç ve ilkeleri doğrultusunda hareket edecek her türlü arabuluculuk girişimine açık olduklarını beyan ettiler.

Zirve Bildirgesi, **somut çatışma alanlarına** ilişkin bazı önemli noktalara değinmiştir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlar:

- **Ukrayna Krizi:** BRICS ülkeleri, Ukrayna'daki savaş konusunda tek sesle bir tutum belirlemekte zorlanmış olsalar da bildirgede **"Ukrayna'daki çatışmaya dair ulusal pozisyonlarımızı BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'da dile getirdiğimiz şekilde hatırlatıyoruz"** ifadesine yer vererek bir denge gözettilerbrics.br. Bu, gruptaki farklı duruşlara (Rusya'nın taraf konumu ile Hindistan, Brezilya, Güney Afrika'nın tarafsızlık ve diplomasi vurgusuna) saygı duyulduğunu gösteren diplomatik bir dildir. Bununla birlikte, metin devamında BRICS'in **krizin diyalog yoluyla çözümüne yönelik tüm ciddi girişimleri memnuniyetle karşıladığı**, örneğin Afrika ülkelerinin arabuluculuk teklifleri gibi önerilere takdirle yaklaştığı belirtilmiştir. Yani **BRICS, Ukrayna konusunda ortak bir barış vizyonu etrafında buluşmasa da gerilimin düşürülmesi ve müzakere yollarının aranması çağrısında birleşmiştir**.
- **Orta Doğu ve İran:** Bildirgede, Orta Doğu'daki gerilimlere özel yer ayrılmıştır. Özellikle **İran'a yönelik askeri tehdit ve saldırılar** kınanmıştır. Nitekim 2025 Haziran'ında ABD veya İsrail tarafından İran'a yapıldığı iddia edilen bazı nokta operasyonlar sonrasında, BRICS açık biçimde **"İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı 13 Haziran 2025'ten bu yana gerçekleştirilen askeri saldırıları"** uluslararası hukukun ve BM Şartı'nın ihlali olarak nitelendirerek kınadı. Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva da zirve konuşmasında **"ABD'nin bir BRICS üyesi olan İran'a füze saldırıları düzenlediğini"** söyleyerek bunu sert biçimde eleştirdi ve aynı konuşmada **"İsrail'in Gazze'de uyguladığı soykırımı"** da kınadı. Lula, ayrıca NATO'nun savunma harcamalarını artırma kararını ve genel olarak büyük güçlerin savaş yatırımını, barış yatırımlarının önüne geçtiği için eleştirmiştir. Bildirgede, Orta Doğu'da barış ve istikrarın ancak ilgili tüm tarafların uluslararası hukuka uymasıyla ve Filistin sorununda adil bir çözümle mümkün olacağı dile getirilmiştir. **Filistin meselesinde, BRICS 1967 sınırları temelinde başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız, egemen ve yaşayabilir bir Filistin Devleti kurulması gerektiğini** vurgulamış, tek taraflı adımların ve sivillere yönelik şiddetin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Gazze'deki insani durumdan derin endişe duyulduğu, **sivillerin açlıkla terbiye edilmeye çalışılmasının (abluka koşullarının) insanlık dışı olduğu** ifade edilmiş; insani yardımların engellenmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

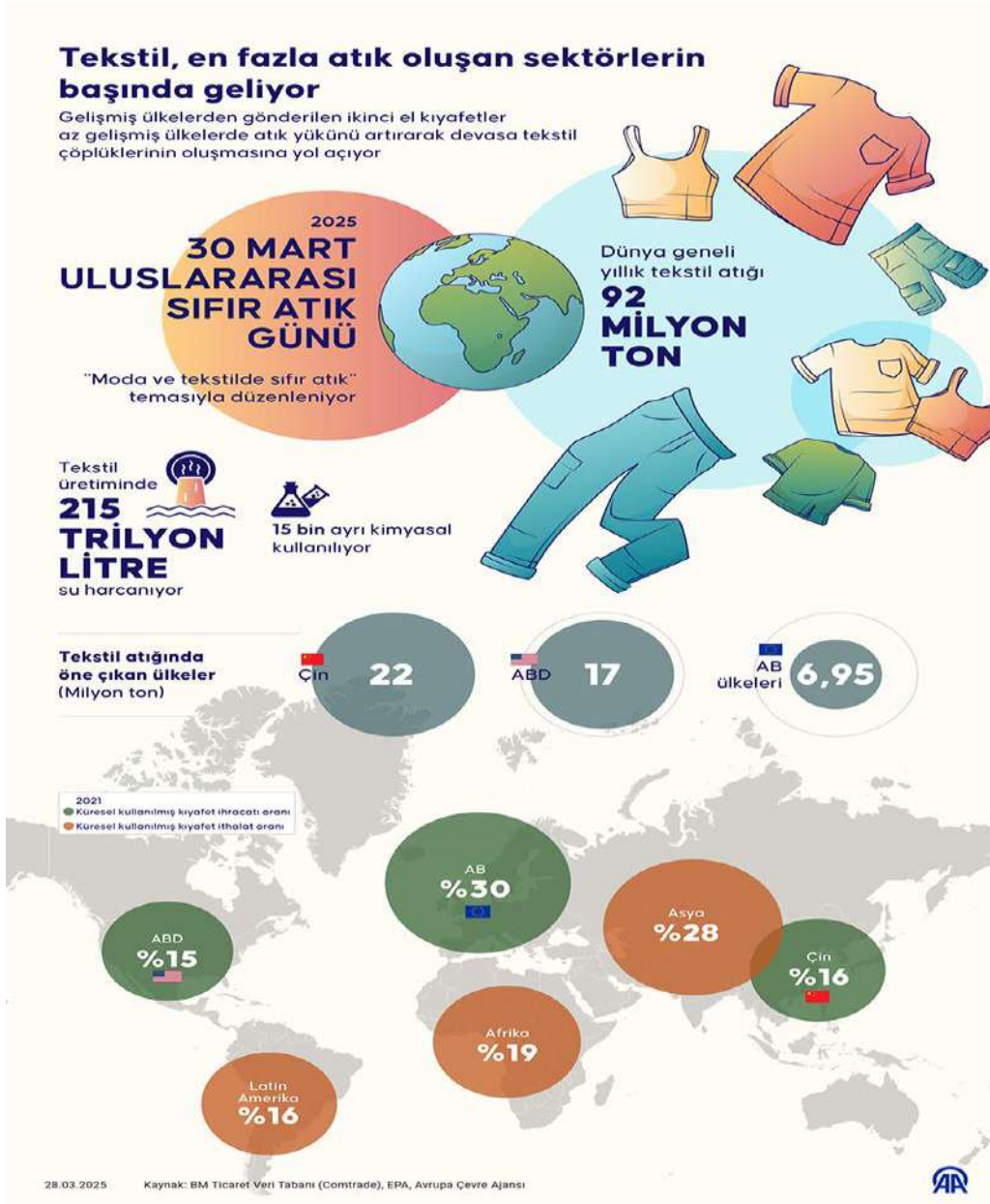
- **Afrika ve Diğer Bölgeler:** BRICS bildirisi, **Afrika ve Latin Amerika'daki çatışmalara** da atıf yaparak buraların öncelikli olduğunu göstermiştir. Özellikle Afrika Birliği'nin barışı koruma çabalarına destek verileceği, Afrika ve Orta Doğu'daki krizlere (örneğin Sudan veya Sahel bölgesindeki darbe ve iç savaşlara, ya da Orta Doğu'da Suriye, Yemen gibi problemlere) dikkat çekilmiştir. Mısır'ın temsilcisi, zirve öncesi yaptığı açıklamada, "BRICS deklarasyonu Afrika ve Orta Doğu'daki büyük uluslararası meselelerde grubun öncelik ve prensiplerini yansıtmalı" diyerek bu bölgelerin özel önemini vurgulamıştır. Nitekim bildiride Afrika için sürdürülebilir kalkınma, terörle mücadele ve çatışma çözümü alanlarında iş birliği artırma kararı da yer almıştır. Ayrıca BRICS Dışişleri Bakanları'nın Mart 2025'te Orta Doğu ve Kuzey Afrika konusunda ortak bir bildiri yayınladıkları hatırlatılarak, bu bölgedeki gelişmeler karşısında **BRICS'in ortak tutum aldığı** kaydedilmiştir. Bu minvalde, BRICS üyeleri **Libya, Suriye, Yemen gibi krizlere siyasi çözüm bulunmasını desteklediklerini**, Afrika'da barış girişimlerine (örn. Etiyopya hükümeti ile isyancılar arasındaki anlaşmaya) destek verdiklerini ifade etmişlerdir.

BRICS'in güvenlik konusunda sergilediği duruş, temel olarak **egemen eşitlik, içişlerine karışmama, kuvvet kullanılmaması** prensiplerine dayanmaktadır. Zirve temasıyla uyumlu şekilde, gelişmekte olan ülkelerin güvenlik endişelerinin (terörizm, gıda güvenliği, iklim bağlantılı afetler) de küresel gündemde hak ettiği yeri bulması gerektiği belirtilmiştir. Nitekim Hindistan Başbakanı Narendra Modi, zirvede **terörle mücadelede çifte standartların kabul edilemez olduğunu** dile getirerek, BRICS'in bu konuda tek ses olmasından memnuniyet duyduğunu açıkladı. Nitekim BRICS, Hindistan'ın Pahalgam bölgesinde Nisan 2025'te yaşanan terör saldırısını müştereken kınamış ve terörle mücadelede iş birliğini artırma kararı almıştır. Bu, BRICS'in **güvenlik konularında ortak paydalar bulma çabası olarak algılanmıştır**.

Öte yandan, BRICS içindeki bazı gerilimler de göz ardı edilmiş değil. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve Çin-Hindistan sınır anlaşmazlıkları gibi konular, grubun birliği için sınama niteliğindedir. Rio Zirvesi'nde Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in son anda toplantıya katılmaması ve sadece video mesaj göndermesi, çeşitli spekülasyonlara yol açmıştır. Bu, Xi'nin ilk kez bir BRICS zirvesine katılmama durumu olduğundan dikkat çekiciydi. Brezilyalı gözlemciler, Çin liderinin yokluğunu **"Pekin'in BRICS'e ilgisinin azalıyor olabileceği"** şeklinde yorumlayanlar olduğunu aktarsalar da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi kararı bulunduğu için zirveye fiziksel olarak katılmadı, yerine çevrimiçi bağlandı. Mısır ve İran liderleri de kendi ülkelerindeki gelişmeler nedeniyle gelemedi. Bu durumlar, bazı dış yorumcular tarafından **"BRICS'in iç uyumsuzluğuna ve değer kaybettiğine"** dair işaretler olarak gösterildi. Ancak Brezilya, ev sahibi olarak bu çatlak görüntüyü kapatmaya gayret etti; toplantı boyunca basın liderlere erişimi kısıtlandı, protesto veya sivil toplum etkinliklerine izin verilmedi, birlik imajı verilmeye çalışıldı. Sonuç bildirgesindeki ölçülü dil de uzlaşmazlık konularını törpüleyerek **en geniş ortak paydada buluşma** çabasının ürünü. Bu da aslında BRICS'in, farklı çıkar ve görüşlere rağmen **çok taraflı diplomasinin dilini kullanarak** birlikte hareket etme becerisini yansıtmaktadır.

Neticede BRICS, küresel çatışmalar konusunda **tek bir blok gibi davranmaktan ziyade, bir istişare ve dengeleme platformu** işlevi görmektedir. Üyelerin her birinin Batı ile veya birbirleriyle farklı sorunları bulunsun da bu platform sayesinde **ortak çıkarlarını maksimize etme ve küresel söylemde kendi bakış açılarını yansıtmaya** imkân bulmaktadırlar. Özellikle **Küresel Güney'in güvenlik yaklaşımı**, Batı'ninkinden bazı açılardan farklılık gösterir: Rejimi değiştirmeye yönelik dış müdahalelere karşı mesafe, yaptırımlara şüpheyle yaklaşma, terörle mücadelede çifte standart eleştirisi, güvenlik-iklim bağlantısına temkinli bakış (zira iklim gündeminin güvenlik formatında sunulmasının yeni kısıtlamalara yol açabileceği endişesi) gibi noktalar, BRICS söyleminde belirgin olarak ön plana çıktı. Örneğin, bildiride **"güvenlik ile iklim değişikliği gündeminin birbirine bağlanması girişimlerinden duyulan derin endişe"** dile getirilerek, bazı Batılı çevrelerde dillendirilen **"iklim değişikliği bir ulusal güvenlik meselesidir"** söylemine mesafe konmuştur. Bu, BRICS ülkelerinin iklim konusunda sorumluluk kabul etmekle birlikte, gelişmiş ülkelerin tarihsel sorumluluğunu göz ardı edecek bir güvenlik söylemine karşı çıktıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Son olarak, BRICS üyeleri **güvenlik mimarisindeki tek taraflı yaptırımlara** da itiraz etmektedir. Bildirgede **"BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmamış ve uluslararası hukuka aykırı tek taraflı yaptırımların desteklenmediği"** açıkça belirtilmiştir. Bu ifade, ABD ve AB'nin kendi başlarına uyguladıkları ekonomik yaptırım rejimlerine bir eleştiridir ve Küresel Güney'in bu tür uygulamaları gayrimeşru gördüğünün beyanıdır. Özellikle Rusya ve Çin, Batı'nın yaptırımlarını egemenlik ihlali sayarken; Hindistan, Brezilya gibi ülkeler de kendi ekonomik çıkarlarına zarar veren yaptırımlara katılmamayı tercih etmektedir. BRICS platformu, üyelerine bu politikayı daha rahat savunabilecekleri bir **kolektif zemin** sağlamaktadır. Son tahlilde, BRICS'in jeopolitik alandaki mesajı şudur: **Dünya barışı, ancak ulusların eşit söz hakkıyla katıldığı, zorla değil uzlaşıyla ilerleyen bir düzende mümkün olacaktır.** Bu bağlamda mevcut güç boşluklarında BRICS, **barışçıl arabuluculuk ve alternatif diplomasi kanallarını zorlayarak** küresel yönetişime katkı sunmaya taliptir.

İklim Değişikliğiyle Mücadele, Sürdürülebilirlik ve Küresel Güney Liderliği

Rio de Janeiro Zirvesi, **iklim değişikliğiyle mücadele** ve **sürdürülebilir kalkınma** konularında BRICS'in daha aktif bir rol üstlendiğini de ortaya koydu. Gelişmekte olan ülkeler, iklim krizinin yükünü orantısız biçimde taşıdıklarını ve küresel çözümlerde hak ettikleri finansal desteği alamadıklarını uzun süredir dile getirmekteydiler. BRICS liderleri bu zirvede **"kapsayıcı ve sürdürülebilir yönetim"** söylemini somutlaştırarak, **BRICS İklim Liderliği Gündemi** adlı bir ortak irade beyanını benimsediler. Metinde, iklim değişikliğiyle mücadelenin aciliyeti kabul edilirken, bunun **sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefleriyle birlikte ele alınması gerektiği** vurgulandı. BRICS ülkeleri, **"kendi kalkınma ihtiyaç ve önceliklerini destekleyen, aynı zamanda iklim eylemini hızlandıran çözümler geliştirme"** kararlılığında olduklarını duyurdularbrics.br. Özellikle **Küresel Güney iş birliğinin** bu alanda daha kapsayıcı bir yönetişime kapı açabileceği, iklim konusunda çok taraflı çabalara yeni bir soluk getirebileceği belirtildi.

Zirve sonuç bildirgesinde, gelişmiş ülkelere **iklim finansmanı** konusunda net mesajlar verildi. **"Gelişmekte olan ülkelere zamanında, yeterli ve uygun maliyetli iklim finansmanı sağlanmasının, adil geçiş yolları için kritik olduğu"** ifade edildi. Bu noktada BRICS, **Paris Anlaşması kapsamındaki finansman taahhütlerinin zengin ülkelerce yerine getirilmemesini** eleştirdi ve bu taahhütlerin aslında gelişmiş ülkelerin sorumluluğu olduğunu hatırlattı. Bildirgede, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Paris Anlaşması'nın **"ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler"** ilkesine atıf yapılarak, iklim yükünün adil paylaşımı prensibine bağlı kalınması istendi. BRICS ülkeleri, **iklim finansmanı konusunda küresel bir seferberliğe öncülük etme** niyetlerini beyan ederek, Rio zirvesinde **BRICS Liderleri İklim Finansmanı Çerçeve Bildirisi** adlı bir belgeyi kabul ettiler. Bu belgeyle, **uluslararası parasal ve finansal sistemin adil ve sürdürülebilir hale gelmesi için küresel bir seferberlik başlatma** hedefi ilan edildi.

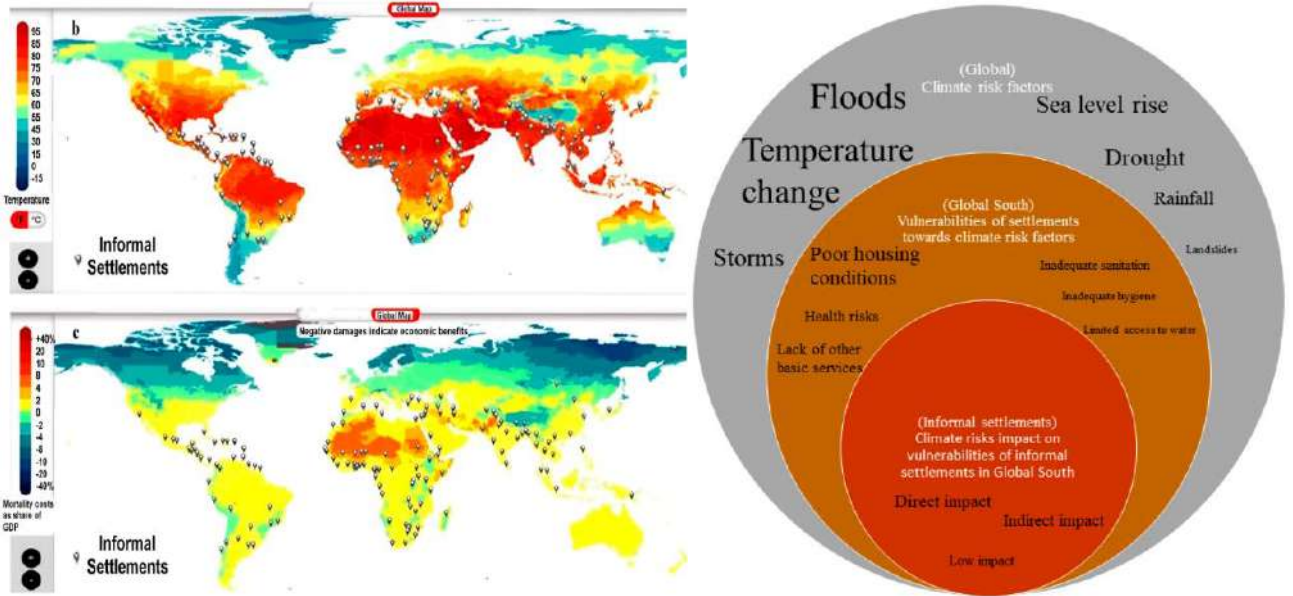
Brezilya, Kasım 2025'te Amazon'un kalbi Belém kentinde ev sahipliği yapacağı BM COP-30 İklim Zirvesi öncesinde, BRICS toplantısını adeta bir provaya dönüştürdü. Rio'daki buluşma hem bir COP hazırlığı hem de zengin ülkelere bir uyarı niteliğindeydi: Lula, **“çok taraflılığın eşi benzeri görülmemiş bir çöküşünden”** söz ederken, iklim ve ticaret rejimlerindeki kazanımların tehlikede olduğunu anlattı. Bu sözler, ABD'nin Paris Anlaşması'ndan çekilip tekrar dönmesi, küresel iklim fonlarına yeterince katkı yapmaması gibi adımların eleştirisiydi. BRICS bildirisinde liderler, Paris Anlaşması hedeflerine ulaşma konusunda birlik içinde çalışacaklarını ve **“Paris hedeflerine bağlılık ve birliğin”** altını çizdiler. **Adil enerji dönüşümü** için finansmanın önemine dikkat çekerek, enerji geçişinde hiç kimsenin geride bırakılmaması gerektiğini belirttiler. Brezilya'nın COP30'da başlatmayı planladığı **Amazon Fonu** benzeri uzun vadeli koruma finansmanı girişimi de BRICS tarafından memnuniyetle karşılandı. Ancak fonun kaynağı konusunda belirsizlik devam etmekte olup, bildiride **“potansiyel bağışçı ülkelerin cömert katkılarda bulunmaya davet edildiği”** diplomatik bir dille ifade edildi. Brezilya, Çin ve Orta Doğu'daki BRICS üyelerinin bu fona tohum sermayesi sağlamasını istemekte; aslan payının ise iklim krizinde tarihi sorumluluğu en yüksek olan Kuzey ülkelerinden gelmesini beklediklerini açıkça ortaya koymaktadırlar.

BRICS liderleri, iklim politikalarında **çifte standartlara** ve **yeni korumacı eğilimlere** karşı da ortak tavır aldı. Bildiride, **“çevresel kaygılar bahanesiyle uygulanan ayrımcı ve korumacı tedbirlerden”** derin endişe duyulduğu belirtildi. Bu ifade ile kastedilen, özellikle Avrupa Birliği'nin gündeme getirdiği **karbon sınır vergisi (CBAM)** ve **ormansızlaştırma içermeyen tedarik zinciri** gibi uygulamalardır. BRICS ülkeleri, bu tür düzenlemelerin gelişmekte olan ülkelere ilave ticaret engelleri yarattığını düşünüyor. Nitekim bildiride AB'nin bu politikalarına açık atıf yapılarak eleştiri getirildi: **“çevre endişesi kisvesi altında alınan korumacı önlemler”** vurgusu doğrudan AB'nin karbon düzenlemelerine gönderme olarak kayıtlara girdi. Bu konuda BRICS, **iklim diplomasisinin yaptırım veya ticaret aracı haline getirilmemesi** gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca bildiride fosil yakıtlarla ilgili dikkat çekici bir nokta, **dünyanın enerji bileşiminde fosil yakıtların hâlen önemli rol oynayacağı** gerçeğinin kabul edilmesi idi. Batılı ülkelerin bazılarının aksine, BRICS üyeleri petrol, kömür, doğalgaz gibi kaynakların bir süre daha enerji güvenliğinin parçası olacağını vurguladılar. Bu, Suudi Arabistan, Rusya gibi büyük üreticilerin yanı sıra Hindistan ve Çin gibi tüketicilerin de bulunduğu geniş bir yelpazenin ortak pozisyonudur. BRICS içinde önemli petrol/gaz üreticileri (Rusya, İran, Brezilya) olduğundan ve yeni üyeler arasında Suudi Arabistan gibi dev bir üreticinin de katılımı beklendiğinden, fosil yakıtlardan **hemen çıkış** gibi bir taahhüt yer almadı. Tam tersine, **“BRICS şimdi birkaç büyük petrol ve gaz üreticisini içermektedir”** ifadesiyle, grubun enerji görünümünün de çeşitlendiğine dikkat çekildi. Bu yönüyle bakıldığında BRICS, iklim konusunda **pragmatik ve dengeli** bir tutum benimsiyor: Bir yandan yenilenebilir enerji ve temiz teknolojiye yatırım çağrısı yaparken, diğer yandan enerji arz güvenliğini ve ekonomik kalkınmayı gözetten bir geçiş perspektifi sunuyor.

Küresel Güney, iklim krizinden en çok etkilenen coğrafyaları barındırmaktadır; fakat küresel iklim müzakerelerinde söz hakkı çoğunlukla gelişmiş ülkelerin elinde olmuştur. Bu dengesizliği gidermek adına, BRICS **Küresel Güney'in iklim liderliğini üstlenme** mesajı verdi. Uluslararası çevre örgütü Greenpeace'in Brezilya temsilcisi Anna Cárcamo, zirve öncesi yaptığı çağrıda BRICS ülkelerinin **“ABD'nin bıraktığı iklim liderliği boşluğunu doldurması gerektiğini”** söyleyerek, **“bu, Küresel Güney'in cesur, ortak bir liderlik sergilemesi için sarsıcı bir fırsattır”** dedi. Cárcamo, BRICS ülkelerinin birçoğunun iklim değişikliğine karşı en kırılgan yerler olduğunu hatırlatarak, **“insanlar ve gezegen için kararlı bir duruş sergilemeliler”** şeklinde seslendi. Nitekim zirvede BRICS liderleri, **iklim tehdidine karşı çok taraflılık ruhuyla hareket edeceklerini ve Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmak için birlik içinde çaba harcayacaklarını** beyan ederek bu çağrıya cevap vermiş oldular.

Bildiride ayrıca **karbon muhasebesi** ve **teknoloji transferi** gibi teknik konularda da BRICS düzeyinde iş birliği adımları yer aldı. Örneğin, **“Adil, Kapsayıcı ve Şeffaf Karbon Muhasebesi için BRICS İlkeleri”** kabul edilerek, karbon ayak izi hesaplamalarında gelişmekte olan ülkelerin koşullarını gözetten bir yaklaşım geliştirilmesi benimsendi. Bu, Batı dünyasında oluşturulan standartların tek taraflı dayatılmasındansa, Küresel Güney'in de söz sahibi olacağı dengeli bir metodoloji oluşturma çabası öne çıktı. Yine **“İklim Değişikliğiyle İlgili Teknoloji İşbirliğini Artırmak için Fikri Mülkiyet Seçenekleri BRICS Raporu”** adlı bir çalışma not edildi. Bu rapor, iklim teknolojilerinin geliştirilmesi ve transferi konusunda mevcut iş birliği düzenlemelerini ortaya koyuyor, gelecekte bu alanda nasıl daha fazla ilerleme sağlanabileceğine dair öneriler sunuyor. Gelişmekte olan ülkeler, temiz teknolojiye erişimde patent engelleri ve yüksek maliyetler sebebiyle geri kalmak istemediklerinden, bu konuyu da gündeme almışlardır. BRICS, **iklim eyleminin bir engel değil, kalkınma için bir fırsat alanı** olabileceğini göstermek istemektedir. Zira Endonezya temsilcisinin belirttiği gibi, son yirmi yılda Çin, Hindistan, ASEAN ülkeleri toplam **1,5 milyar insanı orta sınıfa çıkararak** dev bir ekonomik dönüşüme imza attılar ve şimdi bu kitlelerin refahını iklim hassasiyetiyle dengelemek gibi zor bir görevle karşı karşıyalar. Bu ölçekte bir dönüşüm, ancak gelişmiş ülkelerin finansman ve teknoloji desteğiyle mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, **BRICS’in iklim ve sürdürülebilirlik ajandası**, Küresel Güney’in hak ve çıkarlarını merkeze koyan bir yaklaşımla şekillenmektedir. Bu yaklaşım, **iklim adaleti** kavramına dayanıyor: Tarihsele sorumluluğu yüksek olanlar daha fazla katkı sağlamalı, gelişmekte olanlar ise hem kalkınma hem iklim hedeflerini birlikte yürütecek destekleri almalıdır. BRICS, kendi bünyesinde bu dayanışmayı güçlendirmeye çalışırken, küresel müzakerelerde de **“güneyin sesi”** olmaya adaydır. Lula da Silva’nın sözleriyle, **“iklim değişikliği ve ticaret gibi alanlarda zenginler geri çekilirken, Küresel Güney birlikte hareket ederek ortak sorunlara çözüm arıyor”**. Bu, belki de BRICS’in en ayırt edici yönlerinden birine işaret etmektedir: **Çifte standartlara karşı ortak tepki ve ortak sorunlara ortak çözümler üretme iradesi**. Zira BRICS liderleri, gelişmiş ülkelerin fosil yakıt lobilerinin BM iklim sürecini tıkamasına, finans sözlerini tutmamasına, kalkınma ve güvenlik konularında çifte standart uygulamasına sık sık vurgu yapmaktadır. Bu tepki, sadece eleştiride kalmayıp, alternatif mekanizma ve önerilerle desteklendiğinde küresel yönetişimin dönüşümünü hızlandırma potansiyeline sahip.

Yapay Zekâ Yönetişimi ve Teknolojik Rekabette Küresel Güney’in Konumu

Rio Zirvesi’nde geleceğin şekillendirici unsurlarından biri olan **yapay zekâ (YZ)** da gündemdeydi. BRICS liderleri, yapay zekâ teknolojilerinin muazzam fırsatlar barındırdığını ancak bununla birlikte ciddi riskler ve belirsizlikler de getirdiğini not ettiler. Bildiride **“Yapay zekâ, daha müreffeh bir gelecek için kalkınmayı hızlandıracak bir kilometre taşı olabilir”** denilirken, bu hedefe ulaşmak için **“küresel YZ yönetişiminin potansiyel riskleri hafifletmesi ve tüm ülkelerin ihtiyaçlarını, özellikle de Küresel Güney’in ihtiyaçlarını gözetmesi gerektiği”** vurgulandı. BRICS, yapay zekâ konusunda **kapsayıcı, sorumlu ve iş birliğine dayalı** bir küresel yönetim çerçevesi geliştirilmesi çağrısında bulunmaktadır. Liderler, **“YZ’nin küresel yönetimi ortak değerlerimizi sağlamalı, riskleri ele almalı, güven tesis etmeli ve geniş ve kapsayıcı uluslararası iş birliğini temin etmelidir”** diyerek bu konuda Birleşmiş Milletler’in merkezi rolüne işaret ettiler. Yani BRICS, yapay zekâ regülasyonunun birkaç ileri teknolojik gücün tekelinde şekillenmemesi, tüm ülkelerin söz sahibi olabileceği çok taraflı bir zeminde ilerlemesi gerektiğini savunuyor.

Bu kapsamda Rio Zirvesi’nde **“Küresel Yapay Zekâ Yönetişimi Üzerine BRICS Liderler Bildirisi”** adlı ayrı bir belgenin kabul edilmesi dikkat çekicidir. Bu bildiride, **sürdürülebilir kalkınma ve kapsayıcı büyüme** hedeflerine hizmet eden, insan merkezli ve sorumlu bir yapay zekâ gelişimi çağrısı yapılmıştır. Her ülkenin egemenlik hakkına saygı gösterilerek, kendi ulusal düzenleyici çerçeveleriyle uyumlu şekilde YZ teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, özellikle veri yönetimi, algoritmik şeffaflık ve etik standartlar gibi konularda **tek tip bir dayatmaya karşı** esneklik bırakmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, yapay zekâ çağında **“dijital sömürgecilik”** olarak adlandırdıkları duruma düşmek istemiyorlar. Yani verilerinin kontrolünü kaybetmek, büyük teknoloji tekeline bağımlı hale gelmek veya YZ standartlarının kendi ihtiyaçlarını dışlayan biçimde belirlenmesi risklerine karşı birleşiyorlar. BRICS, bu noktada **BM çatısı altında bir küresel diyalog** talep etmektedir. Nitekim bildiride **“YZ’nin küresel yönetişimi için kolektif bir çaba gerekli, BM bunun merkezinde olmalı”** denilerek, BM bünyesinde olası bir **Yapay Zekâ Konvansiyonu** veya uluslararası norm seti müzakerelerine atıf yapılmıştır.

Çin, bu alanda önemli bir inisiyatif olarak **BRICS Yapay Zekâ İş birliği** mekanizmasını hayata geçirmiştir. Bildiride Çin’in ev sahipliğinde **“BRICS Yapay Zekâ Yüksek Düzeyli Forumu”** düzenlendiği ve Çin-BRICS Yapay Zekâ İş birliği ve Gelişim Merkezi tarafından organize edildiği not edilmiştir. Bu gelişme, Çin’in YZ alanında deneyimlerini BRICS

üyeleriyle paylaşma ve ortak AR-GE projeleri geliştirme niyetini yansıtır. Zira yapay zekâ yarışında ABD ve Çin açık ara öndedir; ancak Hindistan, Rusya, Brezilya gibi ülkeler de kendi kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır. BRICS, üyeler arasında **know-how transferi, araştırmacı değişimi, veri paylaşımı** gibi konularda işbirliği yaparak, **teknoloji alanında da güç birliği** yaratmak istemektedir. Özellikle sağlık, tarım, eğitim gibi öncelikli kalkınma alanlarında yapay zekâ çözümlerinin ortak geliştirilmesi, zirvede dile getirilmiştir. Örneğin **BRICS Sosyal Belirleyici Hastalıkları Ortadan Kaldırma Ortaklığı** adlı yeni bir girişim, YZ ve büyük veri analizinin sağlık politikalarında kullanılmasına yönelik bir iş birliği zemini oluşturacaktır.

BRICS ülkeleri, yapay zekânın işgücü piyasaları ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerine de eğilmektedir. Bildiride, **“Yapay zekânın iş ilişkilerini dönüştürdüğünü, yeni istihdam fırsatları yaratırken iş kayıpları gibi zorluklar da getirdiğini”** not eden değerlendirmeler mevcuttur. Bu, otomasyon ve YZ dalgasının Küresel Güney’de yol açabileceği ekonomik-sosyal sorunlara birlikte çözüm arama çağrısıdır. Nitekim Hindistan ve Güney Afrika gibi ülkeler, genç ve büyük nüfuslarını dijital çağa hazırlamak için kapasitelerini artırmaya çalışıyor. BRICS içinde düzenlenen forumlar, **dijital beceri eğitimleri, YZ etiği üzerine çalışmalar ve düzenleyici deneyimlerin paylaşımı** gibi konulara odaklanmıştır. Örneğin 2025’in ilk yarısında yapılan bir BRICS seminerinde, Brezilya’nın **kuantum hesaplama ve endüstri 4.0** önceliklerini gündeme getirdiği belirtilmiş, 2026’da Hindistan’ın dönem başkanlığıyla bu alanların da öncelikli olacağı duyurulmuştur.

Yapay zekâ yönetişiminde Küresel Güney’in söz sahibi olması, **teknoloji alanında da güç geçişinin adil şekilde gerçekleşmesi** için kritik görülmektedir. Günümüzde veri ve teknoloji devleri Kuzey Yarımküre ’de yoğunlaşmış durumda ve Küresel Güney’in bir veri sağlayıcı fakat değer üretiminde az pay aldığı bir senaryo endişesi vardır. BRICS, bu nedenle **“veri egemenliği”** kavramını da savunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kendi vatandaşlarının verisi üzerinde kontrol sahibi olması, dijital ekonomide adil pay alması gerektiği yönünde çıkan sesler, BRICS platformunda daha gür duyulmaktadır. Örneğin Hindistan, dijital kamu altyapısı ve veri yönetimi konularında kendi modelini (Aadhaar, UPI vb.) öne çıkarmakta ve bunu Küresel Güney’de yaygınlaştırmayı önermektedir. Dammu Ravi, Hindistan’ın dijital kamusal altyapı ve finansal kapsayıcılık konusundaki başarılarını BRICS ülkelerinin geneline uygulanabilecek **kalkınma şablonları** olarak sunduğunu ifade etmiştir. Bu, yapay zekâ çağında sadece teknolojinin tüketicisi değil, kural koyucusu ve üreticisi de olma iddiasını yansıtır.

Sonuç olarak, Rio Zirvesi’ndeki kararlar ve açıklamalar, BRICS’in **teknoloji ve yapay zekâ yönetiminde de kolektif bir vizyon** oluşturma arayışında olduğunu göstermiştir. **Küresel güç boşlukları**, sadece siyasi-ekonomik alanla sınırlı değildir; teknoloji yönetimi ve etik standartlar alanında da bir belirsizlik dönemi yaşanmaktadır. ABD ve Avrupa Birliği, kendi düzenlemelerini (örneğin AB’nin AI Act girişi) hazırlarken, Çin kendi yaklaşımlarını uyguluyor. Küresel Güney ise bu standartlaşma süreçlerinde dışarıda kalmak istemiyor. BRICS, **“gelişmekte olan dünyanın teknoloji çağına kendi damgasını vurması”** için bir araç rolü oynayabilir. Bu damga, belki de **daha insan merkezli, katılımcı ve kapsayıcı** bir teknoloji yönetişimi modeli olacaktır.

ABD'nin Tarife Savaşı, Küresel Güç Geçişi ve BRICS'in Rolü

Donald Trump liderliğindeki ABD yönetiminin son dönemde izlediği ticaret ve dış politika, bir yandan **küresel ittifaklar sistemini zorlayıp** tek taraflı hamleleri öne çıkarırken, diğer yandan **BRICS gibi oluşumların önemini artıran bir zemin** hazırladı. Trump yönetimi, 2018'den beri devam eden **Çin'e karşı ticaret savaşı** kapsamında yüz milyarlarca dolarlık Çin ürününe gümrük vergileri koyarak, küresel ticarete korumacılığı yükseltmişti. 2025'e gelindiğinde ise, Trump sadece Çin'i değil yakın müttefiklerini dahi hedef alan geniş kapsamlı tarife tehditlerinde bulundu. Özellikle **Avrupa Birliği'ne karşı 1 Ağustos 2025'ten itibaren %30'luk ek gümrük vergileri** uygulayacağını ilan etmesi, dünya ekonomisinde beklenen ancak etki yaratan bir gelişme olarak ön plana çıktı. Trump bu kararıyla AB ve Meksika gibi büyük ticaret ortaklarına yalnızca üç hafta süre tanıyarak, istediği tavizleri alamazsa ağır tarifeleri yürürlüğe sokacağını duyurdu. Beyaz Saray Ekonomi Danışmanı Kevin Hassett, "şu ana kadarki tekliflerin Trump'ı tatmin etmediğini ve bu tarifelerin gerçek olduğunu" belirtmiştir. Bu tutum, ABD'nin geleneksel müttefikleriyle bile ekonomik cepheleşmeye girdiğini göstermekte ve **küresel ticaret savaşının** iyice kızışacağına işaret etmektedir.

Trump'ın ticari saldırganlığı, ABD-AB arasındaki birliği sarsarken **küresel çok taraflı ticaret sistemini de zayıflatıyor**. AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Ağustos başına dek ABD'ye misilleme yapmayacaklarını, müzakereyle çözüm arayacaklarını belirtirken; Fransa Cumhurbaşkanı Macron ise AB'nin çıkarlarını kararlılıkla savunması gerektiğini, gerekiyorsa **anti-zorbalık enstrümanlarını** devreye sokabileceklerini söyledi. Bu gelişmeler Atlantik İttifakı içinde çatlaklar oluştururken, **Küresel Güney'in alternatif ortaklıklar geliştirmesine** zemin hazırlamaktadır. Nitekim **BCG** analizinde, "ABD'nin dramatik tarife artışları ve on yıllardır süregelen ittifakların yıpranması" gibi etkenlerin Batı merkezli düzeni sarstığı, buna karşılık 130'u aşkın ülkenin yer aldığı **"üçüncü cephe"** olarak anılan Küresel Güney'in kendi yolunu çizmeye başladığı belirtilmektedir. Bu "üçüncü cephe", ne Batı ne Çin ekseninde tam yer almayan; çok yönlü çıkarlarını gözeten bir aktörler topluluğu olarak tanımlanmıştır. Özellikle **ABD'nin ticaret ortaklarına karşı uyguladığı ekonomik devlet zoru** (yaptırımlar, tarifeler, teknoloji ambargoları), gelişmekte olan ülkelerde **bağımsız politika alanı** arayışını güçlendirmiştir. Carnegie uzmanları, BRICS gibi oluşumlara katılım motivasyonunun önemli bir boyutunun, "ABD'nin diplomatik zorlamaları ve ekonomik devlet yönetimine karşı güvenli bir liman arayışı" olduğunu vurgulamaktadır. Yani ülkeler BRICS'te hem kendilerine alan açmaya çalışmakta hem de ABD ile ilişkilerinde dengeleyici bir koz elde etmeye çaba göstermeye çalışmaktadırlar.

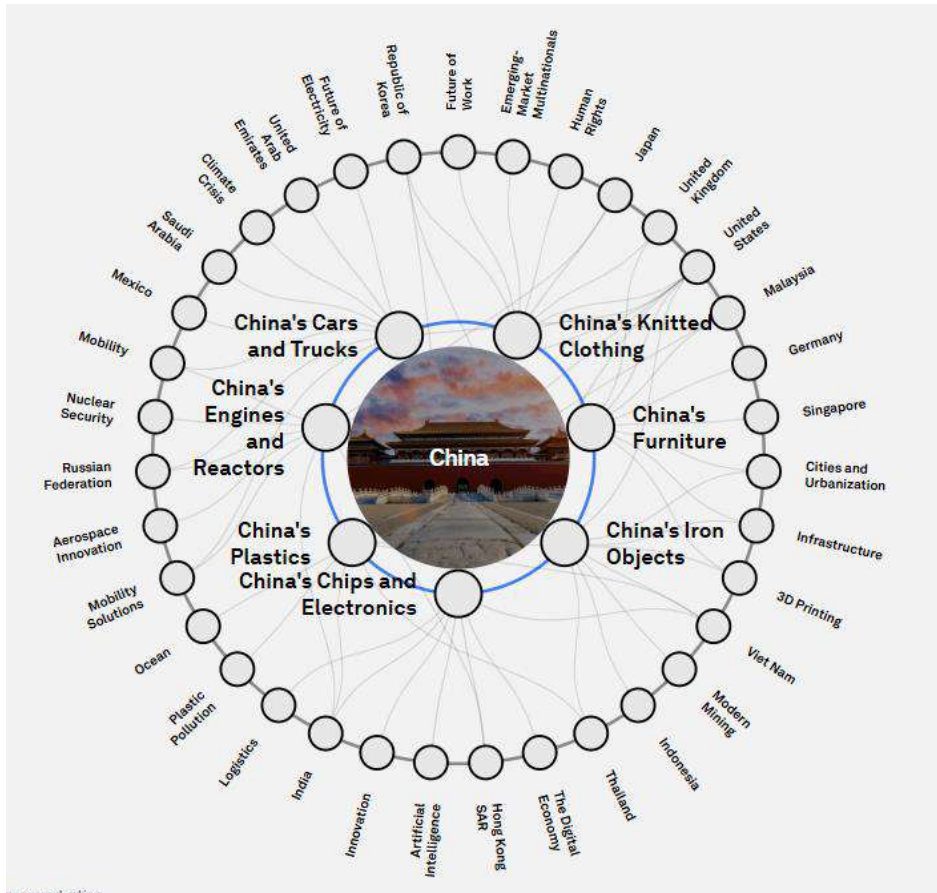
Trump yönetimi ise BRICS'i açıkça **ekonomik bir meydan okuma** olarak görmeye başlamıştır. 2024 sonunda Trump, seçimi kazandıktan hemen sonra yaptığı açıklamada, **BRICS ülkelerine %100 tarife tehdidini** dile getirmiştir. Özellikle BRICS'in ortak bir para birimi çıkarması veya dolar dışında bir rezerv para sistemine yönelmesi halinde, bu ülkelere Amerikan pazarının tamamen kapanacağı tehdidini savurmuştur. Trump'ın sözleri son derece sertti: "Bu ülkelerden, ne yeni bir BRICS parası yaratacaklarına ne de doları ikame edecek başka bir parayı destekleyeceklerine dair taahhüt istiyoruz; yoksa %100 tarifelere maruz kalırlar ve harika Amerikan ekonomisine mal satmaya elveda desinler". Bu söylem, ABD'nin dolar hegemonyasını korumak için sert güç kullanmaktan çekinmeyeceğini gösteriyor. Hatta Trump, "BRICS'in ABD dolarının yerini alması gibi bir şans yok, deneyen de Amerika'ya el sallar" diyerek, doğrudan meydan okuma dili kullanmıştır. Bu yaklaşım, kuşkusuz BRICS tarafında **bir birlik duygusu ve ortak tepki** doğurmuştur. Zirve öncesi Rusya, **BRICS'in alternatif bir küresel finans sistemi inşa ederek ABD dolarının siyasi bir silah olarak kullanılmasını engellemesi gerektiğini** açıklamıştı. Çin ve diğer üyeler de resmî olarak sert çıkışlar yapmasalar bile, iş birliğini derinleştirerek yanıt vermeye yönelme eğilimlerini ortaya koydular.

Trump'ın BRICS'e yönelik tavrı, aslında **ABD-Çin küresel rekabetinin bir yansıması** olarak okunabilir. Çin, BRICS içinde hem ekonomik gücüyle hem diplomatik atılımlarıyla belirleyici bir aktör durumundadır. Örneğin Kuşak-Yol Girişimi (BRI) ile onlarca Küresel Güney ülkesine altyapı yatırımları yapan Çin, aynı zamanda BRICS ve Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi platformlarla ABD merkezli düzene alternatif enstrümanlar geliştirmektedir. ABD, Çin'i **küresel sistemdeki başlıca rakibi** olarak tanımlarken, Pekin de Amerikan hegemonyasına karşı **Güney-Güney iş birliği söylemini** kullanmaktadır. BRICS, bu açıdan Çin için oldukça kullanışlı bir çerçevedir: "Batı karşıtı değil, gelişen dünyadan yana" bir duruş sergileyerek, kendi liderlik iddiasını yumuşak güçle kabul ettirebildiği bir ortam sunuyor. Nitekim Rus Büyükelçisi Alipov, "BRICS bir karşı blok değildir, ülkelerin saygı ve içişlerine karışmama temelinde bir araya geldiği bir çekim merkezidir" diyerek, grubun anti-Batı olduğu iddialarını reddetmiştir. Bu söylem, Çin'in de benimsediği "kazan-kazan iş birliği" retoriğiyle uyumludur. Öte yandan, **Xi Jinping'in Rio Zirvesi'ne katılmaması** ve sadece Başbakanını göndermesi, tartışma yaratmıştır. Çin'in BRICS'e dair heyecanının azaldığı yönünde yorumlar çıksa da bir başka açıklama Xi'nin COP30 öncesi Brezilya ile olası bir rekabeti veya Çin ekonomisindeki kırılganlıklarla meşguliyetini öne süren bir çevre de var. Her halükârda Çin'siz bir BRICS düşünülmemeyeceği açıktır; Guardian'a konuşan Oliver Stuenkel, "Çin Devlet Başkanı'nın yokluğu, BRICS'in değerine dair soru işaretleri

yarattı” demiştir. Zira **Çin, BRICS ekonomisinin yaklaşık yarısını tek başına temsil etmektedir**. Çin’in olmadığı bir BRICS zirvesinde, örneğin de-dolarizasyon gibi konuların gündeme gelmemesi de dikkat çekicidir. Bu durum, BRICS’in **iç dengelerinin hassasiyetini** ve ÇİN’e bağımlılığını göstermektedir.

BRICS’in ABD liderliğine rakip bir kutup oluşturma olasılığı, büyük ölçüde **iç uyumuna** ve **üyelerin siyasi iradesine** bağlıdır. **Carnegie Endowment** analizi, Trump’ın karşıt tavrının ve ABD-Çin gerilimlerinin BRICS’in anti-Batı bir blok haline gelmesi riskini artırdığını ancak üyelerin çeşitliliği nedeniyle bunun kesin olmadığını belirtmektedir. Gerçekten de Hindistan gibi ülkeler, Çin’le sınır sorunları yaşarken aynı zamanda ABD ile güvenlik iş birliği (Quad ittifakı gibi) yürütmektedir. Brezilya, ABD ile ticari ve finansal bağlarını koparmak istemiyor; Güney Afrika ve diğer Afrika üyeleri hem Batı’dan hem Çin’den yatırım çekmeye çalışıyor. Dolayısıyla BRICS’in stratejisi, **katı bir karşı cephe kurmak yerine dengeleyici bir güç olmak** yönünde evriliyor. Buna rağmen, eğer Batı ile ilişkiler (özellikle Trump yönetimi altında ABD ile) iyice bozulursa, bu ülkelerin birbirine daha da yaklaşması muhtemel. Trump’ın sertlikleri AB’yi bile ABD’den uzaklaştırma potansiyeli taşıırken, Küresel Güney ülkelerinin ABD’den bağımsız çizgi izleme eğilimini güçlendirecektir. Örneğin Suudi Arabistan gibi ülkeler bile BRICS’e yakın durarak bir opsiyon yaratma arayışında.

Güç boşlukları kavramı, ABD’nin küresel liderlikten çekildiği veya boşluk bıraktığı alanları tanımlar. Trump döneminde böyle boşluklar net bir şekilde ortaya çıktı: İklim anlaşmasından çekilme (2017-2021 arası), Dünya Sağlık Örgütü’nden çekilme tehditleri, müttefiklerle gerilimler, kalkınma yardımlarında kesintiler vs. Bu boşluklarda Çin hızla inisiyatif alırken, BRICS gibi forumlar da **çok taraflı iş birliğinin devamlılığını sağlama** rolüne soyundu. Örneğin pandemide, ABD’nin başlangıçta küresel çabalardan geri durduğu bir ortamda, Çin ve Hindistan aşı yardımlarıyla öne çıkmıştı; BRICS, sanal zirvelerle deneyim paylaşımı yapmıştı. Yine ABD’nin küresel altyapı yatırımlarında geri planda kaldığı yerde, Çin’in Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki projeleri belirleyici oldu. Bu dinamik, Küresel Güney’in **“kendi göbeğini kesme”** refleksini kuvvetlendirdi. BCG raporu, Küresel Güney iş dünyasının **tedarik zinciri dayanıklılığı, jeopolitik güç biriktirme, yerel stratejiler geliştirme** gibi adımlarla kendini konumlandığını aktarıyor. Gelişmekte olan ülkeler, bir yandan Batı ile iş yapmaya devam ederken, diğer yandan **kendi aralarındaki ticareti ve yatırımı hızla artırmaktadır**. Verilere göre, Güney-Güney ticaret hacmi önümüzdeki 10 yılda Kuzey-Kuzey ticaretinden daha hızlı büyüyecek. 2033 itibarıyla Küresel Güney ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretin yıllık 14 trilyon dolara yaklaşacağı, Güney-Güney ticaretinin %3,8 yıllık artış oranıyla Kuzey ülkeleri arası ticaretin (%2,2) önüne geçeceği öngörülüyor. Çin ile Küresel Güney arasındaki ticaretin ise önümüzdeki on yılda %5,9 artacağı da diğer tahminler arasında. Bu rakamlar, **ekonomik güç kaymasının** da altını çizmektedir. ABD’nin ticaret savaşları ile bozduğu düzen, belki de bu eğilimi daha da hızlandıracaktır.

BRICS, tüm bu süreçte **küresel güç geçişinin kurumsal bir ifadesi** olarak değerlendirilebilir. Tarihsel olarak büyük güçlerin yükseliş ve düşüş dönemlerinde, uluslararası kurumlarda da değişimler meydana gelmiştir (örneğin II. Dünya Savaşı sonrası BM ve Bretton Woods'un kurulması gibi). Günümüzde de ABD liderliğindeki tek kutuplu an sona ererken, net bir ikili kutup oluşmamış; onun yerine parçalı birçok kutupluluk belirmektedir. Bu durumda, **ortaya çıkan güç boşluklarını doldurmak üzere farklı aktör kombinasyonları** devreye girmektedir. BRICS, **Batı-dışı güçlerin kendi gündemlerini ortaklaştırma** girişimi olarak bu geçiş döneminin kilit aktörüdür. Brezilya'nın BM Daimî Temsilcisi, BRICS genişlemesinin **"uluslararası sistemin daha eşitlikçi bir hale dönüşümünde bir dönüm noktası"** olduğunu, "küresel çoğunluğun" sözünün geçeceği bir düzenin habercisi sayılabileceğini söylemiştir. BRICS'in kurumsallaşmış iş birliği ağları (NDB, CRA, İş Konseyi, Think-Tank Ağı vs.) güçlendikçe, bu iddia daha da somutlaşacaktır.

Bununla birlikte, BRICS'in etkisi konusunda temkinli yaklaşımlar da vardır. **"BRICS içeriden ne kadar uyumlu?"** sorusu önemlidir. Guardian değerlendirmesinde, **"BRICS ülkeleri en çok çifte standartlar ve dışlanma uygulamalarına karşı birleşiyor, ama içeride hesap verebilirlik ve şeffaflık konusunda iştah az"** denilmiştir. Nitekim zirve sırasında sivil toplumun ve medyanın dışlanması eleştiri konusu oldu; askeri araçlarla kapatılan sokaklar, protestosuz bir ortam yaratılması, BRICS liderlerinin kamuoyu baskısından azade şekilde bulunduğu izlenimini verdi. Bu durum, BRICS içinde demokratik değerler veya yönetim kalitesi bakımından farklılıklar olduğunu akla getiriyor. Eleştirmenler, BRICS'in bir bölüm üyesinin otoriter rejimler olduğunu, birbirlerinin insan hakları ihlallerine ses çıkarmadıklarını, dolayısıyla **"daha adil bir düzen"** söyleminin retorikten ibaret kalabileceğini ileri sürüyor. Öte yandan, savunucular ise **küresel sistemdeki çarpıklıkları gidermenin öncelikli olduğunu, iç işlerin her ülkenin kendi meselesi sayılması gerektiğini** savunuyor. Bu görüş ayrılığı, esasen Batı ile Küresel Güney arasında **normatif bir gerilim** noktasıdır: Demokrasi ve insan hakları vurgusu vs. egemenlik ve kalkınma önceliği vurgusu. BRICS daha çok ikinci eksende duruyor; bu da bazılarına göre **yeni bir normatif bloklaşma** yaratabilir. Ancak pratikte, tüm tarafların küresel sorunlar karşısında iş birliği yapması gerektiği aşikâr. Bu nedenle Carnegie raporunda, BRICS ile Batı arasında **köprüler kurulabileceği, G20 gibi platformlarda ortak zemin bulunabileceği** de dile getirilmektedir.

Trump yönetiminin politikaları, bu köprü kurma ihtimalini zorlaştırsa da ilelebet sürmeyecektir. Yine de ABD'nin içe kapanmacı ve çatışmacı bir çizgiye kayması, Küresel Güney'in kendi kurumlarını güçlendirmek dışında seçeneği olmadığı hissiyatını pekiştiriyor. BRICS'in 2025 zirvesinde alınan kararlar, tam da bu hissiyatın ürünüdür: **Küresel meselelerde inisiyatifi ele almak, kendi geleceğine sahip çıkmak**. Üstelik bunu yaparken **üç kıtadan, farklı kültür ve sistemlere sahip ülkelerin ortak paydada buluşabileceğini** göstermiştir. Brezilya, Hindistan, Güney Afrika gibi demokrasi ile yönetilen; Çin gibi tek parti idaresindeki, Rusya, İran gibi Batı ile ihtilaflı; BAE, Suudi Arabistan gibi monarşik yapıda çok çeşitli ülkeler BRICS şemsiyesi altında asgari müştereklerde birleşebilmektedir. Bu müşterekler, çoğunlukla **kalkınma hakkı, egemen eşitlik, adil temsiliyet, çift standart karşıtlığı** gibi ilkelere dayanır. Gelişmiş ülkeler bu mesajı ne kadar dikkate alırsa, küresel yönetim o kadar barışçıl evrilir. Aksi takdirde, dünya gerçekten de **katı bloklara bölünme** riski ile karşı karşıyadır ve bunun kimsenin çıkarına olmadığı bilinmektedir.

Sonuç:

17. BRICS Liderler Zirvesi ve onu çevreleyen gelişmeler, **küresel güç dengelerindeki değişimin hızlandığı bir dönüm noktasına** işaret etmektedir. **Küresel Güney**, uzun yıllar uluslararası sistemin periferisinde kalan konumundan sıyrılarak, **kendi gündemini yaratan ve kuralları şekillendiren bir aktörler topluluğu** haline gelme arzusundadır. BRICS mekanizması, bu arzunun en somut platformlarından biri olarak, genişlemiş üye yapısıyla ve ürettiği politika inisiyatifleriyle dikkat çekmektedir. **Rio de Janeiro Bildirgesi**, gelişmekte olan ülkelerin ortak taleplerini 126 maddede bir araya getirerek, **çok kutuplu, katılımcı ve adil bir dünya düzeni vizyonunu** ortaya koymuştur. Bu vizyon; BM ve Bretton Woods kurumlarında reformdan ticarette ve finansmanda alternatif ağlar geliştirmeye, çatışmaların çözümünde diplomasi ve arabuluculuğu öne çıkarmaktan iklim krizine adil çözümler bulunmasına, teknolojik devrim karşısında iş birliği ve kapsayıcı yönetim ilkelerinin savunulmasına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

BRICS Zirvesi sonuçları, aynı zamanda **ABD'nin mevcut politikalarının yarattığı meydan okuma ile paralel okunmalıdır**. Trump yönetiminin izlediği **korumacı, tek taraflı ve çatışmacı çizgi**, küresel güney ülkelerini birbirine yakınlaştıran bir katalizör işlevi görmüştür. **Ticaret savaşları ve yaptırım tehditleri**, bir yandan dünya ekonomisinde belirsizlikleri artırıp eski ittifakları zorlarken, diğer yandan **yeni ekonomik ortaklıklar ve finansal mimariler** arayışını hızlandırmıştır. Trump'ın bizzat dile getirdiği **"BRICS'i ekonomik yolla cezalandırma"** tehditleri, bu ülkelerin dolar ve Batı kontrollü sistemlere bağımlılığı azaltma isteğini güçlendirmiştir. Bu anlamda, **ABD'nin küresel liderlikte bıraktığı boşluklar** ve hatta bizzat yarattığı itici güç, Küresel Güney dayanışmasını stratejik bir gereklilik haline getirmiştir.

Küresel güç geçişi literatüründe, yükselen güçlerin statüko gücüyle rekabeti genellikle gerilimli bir süreç olarak tarif edilir. Günümüzde bu geçiş, Çin ve ABD ekseninde somutlaşırken, aradaki ülkeler mutlak kamplaşmayı reddederek **“çoklu ilişki”** stratejileri gütmektedir. Küresel Güney ülkeleri genel olarak **“çoklu hat”** politika izleyerek hem Batı ile hem Çin/Rusya ile çalışabilmek, kendi çıkarlarına en uygun bileşimi oluşturmak istemektedir. BRICS, bu yaklaşımı kurumsal düzeyde mümkün kılan bir çerçeve sunuyor: Yani **Batı’ya kapıları kapatmadan, fakat kendi bağımsız gündemini de oluşturarak** hareket etmek. Nitekim BRICS üyeleri G20, IMF, BM gibi ortamlarda da aktifler ve buraları tümünden dışlamıyorlar; aksine reformla iyileştirmeye çalışıyorlar. Bu bakımdan BRICS’in başarısı, belki de **küresel sistemin barışçıl dönüşümünün hızlandırıcısı** olabilir. Eğer BRICS talepleri ve Batı arasında yapıcı bir diyalog kurulabilirse, dünya düzeni çatışma yerine uyumla güncellenebilir. Ancak aksi takdirde, yani talepler yok sayılır, yaptırımlarla baskılanır ve diyalog koparsa; o zamanki **ya da daha fazla bloklu bir çatışma döneminin başlangıcı** yaşanabilir.

Rio Zirvesi, **3 kıta ve farklı medeniyetlerin bir masa etrafında ortak vizyon beyan edebildiği** bir an olarak tarihe geçmiştir. BRICS’in 17 yıllık geçmişinde belki de en somut çıktılar bu zirvede ortaya konmuştur: İklim finansmanı deklarasyonu, YZ yönetişimi bildirisi, genişleme adımları, ticarette yerel paraların kullanımında ilerlemeler, yeni kalkınma bankasının kurumsallaşması vb. adeta **küresel yönetişimde alternatif bir kulvarın oluştuğunun** ilanı olarak görülebilir. BRICS kendi başına tüm küresel sorunları çözemez; ama **“küresel çoğunluğun”** menfaatlerini masaya getirecek bir güç merkezi haline gelebilir. Bu da uluslararası ilişkilerde uzun zamandır eksik olan **temsilde adalet ilkesini** güçlendirecektir.

Önümüzdeki dönemde, dikkatler hem BRICS’in iç dinamiklerine hem de ABD-Çin rekabetinin seyrine odaklanacaktır. Hindistan’ın 2026’da BRICS dönem başkanlığını devralmasıyla (G20’de sergilediği liderlik performansının ardından) belki daha proaktif girişimler görebiliriz. Örneğin, Hindistan Başbakanı Modi’nin söylediği gibi **“BRICS kolları sıvayıp Küresel Güney için çözüm üretmeli”** sözü hayata geçerse, somut iş birliği projeleri artacaktır. Dijital kamu altyapısı, sağlık, eğitim, terörle mücadele, uzay iş birliği gibi pek çok alanda BRICS’in potansiyeli bulunuyor. Aynı şekilde, Yeni Kalkınma Bankası’nın üye sayısı ne kadar artar ve kredi hacmi ne kadar büyürse, gelişmekte olan ülkeler için o denli önemli bir finansman alternatifi olacaktır. Bu da IMF ve Dünya Bankası üzerindeki reform baskısını artırabilir.

Özetle, **Küresel Güney’in stratejik ufku genişlemektedir**. BRICS ve benzeri girişimler sayesinde artık uluslararası sistemin gidişatını sadece birkaç büyük güç değil, onlarca yükselen aktör de etkileyebiliyor. Bu aktörler, kendi aralarında koordinasyon sağladıkça **küresel güç boşluklarını doldurma kapasitesi** kazanacaklar. Rio’daki BRICS Zirvesi, **çok taraflı iş birliğinin yeni bir formuna** işaret ediyor: **Farklı siyasi ve ekonomik modelleri olan, ancak bazı ortak amaçlarda birleşen ülkelerin “ortak geleceği şekillendirme” iddiası**. Eğer uluslararası barış ve istikrar korunacaksa, bu iddianın göz ardı edilmeden, mevcut düzenin bu yeni gerçekliğe uyum sağlaması gerekecektir. BRICS’in yükselişi ne mevcut kurumların tamamen tasfiyesini ne de Soğuk Savaş tarzı bir bölünmeyi hedefliyor; onun yerine **daha esnek, hakkaniyetli ve kapsayıcı bir küresel yönetim mimarisi** öneriyor. Bu önerinin ne ölçüde kabul göreceği, hem Küresel Güney’in birlik ve kararlılığına hem de mevcut güçlerin buna vereceği cevaba bağlı olacaktır. Ancak kesin olan şu ki, **dünya sahnesinde artık eski roller değişiyor: Küresel Güney, geleceğin çok kutuplu dünyasında asli bir aktör olarak yerini almaya hazırlanıyor**.

Kaynakça:

- Rio de Janeiro BRICS Liderler Bildirgesi (2025); brics.br.
- Times of India ve IndiaWrites analizleri; indiawrites.org indiatimes.com
- Guardian ve Reuters haberleri theguardian.com. reuters.com
- Carnegie Endowment raporu; carnegieendowment.org
- BCG değerlendirmesi ve diğer ilgili akademik/diplomatik kaynaklar. bcg.com watcher.guru voanews.com